

ЖОВТІ ВОДИ (до 1957 — Жовта Річка) — місто обласного значення [Дніпропетровської області](#). Міськраді підпорядк. с. Суха Балка. Знаходиться на р. Жовта (притока Інгульця, бас. Дніпра), за 401 км від Києва, за 126 км від Дніпропетровська, за 71 км від Кривого Рогу та за 25 км від залізнич. ст. П'ятихатки. Площа 33,3 км². Насел. 56 542 особи (2001, складає 91,6 % до 1989): українців — 82 %, росіян — 15 %. Має автобусне сполучення з Дніпропетровськом, Кривим Рогом, Києвом, Донецьком. Тер. сучас. міста була частиною т. зв. Дикого Поля. Долину р. Жовта з її притоками та навколиш. чагарниками в давнину називали урочищем Жовті Води (продукт окислення залізняку надавав річк. водам яскраво-жовтого забарвлення). Тут стояли козац. зимівники, укріплені для захисту від татар. Урочище Жовті Води знаходилося на перетині Чорного шляху та дороги на Запорожжя — Микит. шляху. З передісторією Ж. В. пов'язана перша видатна перемога козац. війська під проводом Б. Хмельницького при підтримці татар над польс. військами С. Потоцького і Я. Шемберка 19(29) квітня — 6(16) травня 1648. Збереглася т. зв. Богданова Могила (скіф. курган), на якій, за твердженням низки дослідників, був команд. пункт Б. Хмельницького (споруджено кам'яну стіну з горельєф. зображенням епізоду істор. битви). У серед. 17 ст. по р. Жовта з'явилися перші поселення. До кін. 18 ст. тут вже проживало понад 200 осіб. Історія виникнення й розвитку с-ща Жовта Річка тісно пов'язана з відкриттям й розробкою наприкінці 19 ст. залізоруд. родовищ. Датою заснування вважають 1895, коли підприємець Львов та інж. Боруцький на землі, орендованій у жит. с. Весело-Іванівка, відкрили залізоруд. рудник (від 1899 — у власності бельг. промисловців). Згодом виникли рудники Краснокутський, Коломойцевський, «Камчатка», «Головкова балка» тощо. Одночасно з завершенням будівництва Катеринин. залізниці від с-ща до ст. Жовті Води прокладено залізничну колію. 1914 на всіх рудниках Жовтої Річки видобуто 21,6 млн пудів руди (5,5 % всього видобутку в Кривбасі). 1905 у с-щі відкрито початк. рудничну школу. Жовтоводці брали активну участь у рев. подіях 1905. Під час воєн. дій 1918-20 влада неодноразово змінювалася. 1924 всі кар'єри колиш. рудників об'єднано в рудоуправління «Жовта Річка». 1934 в с-щі введено в експлуатацію одну з найбільших у Кривбасі шахту «Капітальна». Жит. зазнали сталін. репресій. На поч. 1940-х рр. у Ж. В. мешкало бл. 6,5 тис. осіб. Від 13 серпня 1941 до 20 жовтня 1943 — під нім.-фашист. окупацією. Діяла підпіл. антифашист. група, більшість членів якої страчено гітлерівцями 1942. Звільнення с-ща було першим

етапом Криворіз. бойової наступал. операції. На фронтах 2-ї світової війни воювало бл. 700 жовтоводців, з них 300 загинуло. 1950 на двох невеликих рудниках у покладах магніт. залізняку виявлено пром. поклади уран. руд, що докорінно змінило статус Жовтої Річки (від 1957 — місто з сучас. назвою) та спосіб життя її мешканців. Заснований *Східний гірничо-збагачувальний комбінат* (СхідГЗК) став гол. підприємством і осн. місцем роботи жовтоводців. Ж. В. перетворили на т. зв. закрите місто з безпосеред. підпорядкуванням столиці колиш. СРСР — Москві. Враховуючи велику кількість устаткування і технол. складність, уран. виробництво потребувало потуж. допоміж. інфраструктури. Саме тому дуже швидко Ж. В. стали своєрід. «Силікон. долиною». На закритих підприємствах — «Електрон» і «Південний радіозавод» (нині — ВАТ) — працювали найкращі спеціалісти з усіх куточків СРСР. Поступово ці підприємства стали частиною рад. оборон. комплексу. Завдяки особливому положенню міста мешканців не торкнулося явище «дефіциту», розповсюджене у СРСР. До найбільших у СРСР належали жовтовод. Палац культури, спорткомплекс, полог. будинок, профілакт. клініка для працівників СхідГЗК. У 1970-х рр. у місті закладено численні парки і клумби. Все це мало пере-кривати шкідливість для здоров'я та довкілля уран. виробництва (міське керівництво навіть використовувало відпрацьов. руду як основу для асфальт. доріг). Однак кризові явища в економіці України на поч. 1990-х рр. вплинули й на Ж. В. Нині у місті працюють СхідГЗК, ВАТ — «Пд. радіозавод», «Жовтовод. хлібозавод», ЗАТ «Тетра», ТОВи — *«Жовтоводська фабрика штучного волокна "ФІМ"»*, «Восток-Руда» (до 1993 — підрозділ СхідГЗК), «Техномаш». У Ж. В. — ліцей природн.-наук. навчання, гуманітар. г-зія, 7 заг.-осв. шкіл, неповна середня школа, спец. заг.-осв. школа для дітей з вадами розум. розвитку, 2 наук.-вироб. комплекси, дит. будинок, Центр дит. творчості, ДЮСШ, 13 дитсадків, Інститут підприємництва «Стратегія», Жовтовод. пром. технікум Дніпроп. університету, Жовтовод. училище Криворіз. пед. університету, Вище профес. училище № 70, *Промислової технології Український науково-дослідний та проектно-розвідувальний інститут*; Палац культури СхідГЗК, 3 клубні установи, муз. школа, 33 б-ки, *Жовтоводський історичний музей*; лікарня, 4 поліклініки, профілакторій; відділ. 10-ти банків. Є парк культури та відпочинку. У місті працюють відомі нар. хори «Веселка», «Червона калина», нар. ансамбль танцю «Світанок», нар. цирк «Юність», фольклорні колективи «Знахідка», «Горлиці», «Журавка», «Відродження», ансамблі танцю «Імпульс», «Барви дитинства». Реліг. громади: УПЦ МП (3), УПЦ КП,

християн віри євангельської (3), християн повного Євангелія «Світло пробудження», євангел. християн-баптистів, адвентистів сьомого дня, свідків Єгови. Функціонують стадіон, Палац спорту з зимовим басейном, 24 спорт. зали, 9 тирів, 66 спорт. майданчиків, 19 оздоров. центрів, літній плавал. басейн, 4 плавал. басейни в дошкіл. закладах, 10 баз відпочинку. Тренерами Ж. В. (з них 3 мають звання «Заслужений тренер України») підготовлено 108 майстрів спорту та 5 майстрів спорту міжнар. класу. ЗМІ: телестудія «Жовта Річка», ТРК «Степ», «Жовті Води», міське радіомовлення, газети «Жовтоводські вісті», «Трудовая слава». Встановлено пам'ятники «Героям визв. війни українського народу 1648–54» (кінна композиція, що зображує 3-х вершників — Б. Хмельницького, М. Кривоноса та І. Богуна; скульптори А. Білостоцький, О. Супрун, архітектор-художник В. Гнездилов), Б.

Хмельницькому, О. Пушкіну, мемор. комплекс воїнам, які загинули під час 2-ї світової війни, пам'ятні знаки жертвам голодомору, жовтоводцям, які виявили мужність та героїзм при виконанні завдань Вітчизни. Серед видат. уродженців — д-ри н. гідробіолог С. Гулін, соціолог П. Хриєнко; графік Л. Сторожук; актриса, засл. арт. України С. Януш; важкоатлет В. Кравчук; Герої Рад. Союзу К. Карицький, В. Коломоєць. У Ж. В. жив і працював повний кавалер ордена Слави М. Єфименко.

Рекомендована література

1. Прихожин Ю. И., Калужный М. И., Кривоносов Ю. М., Меркушев М. А. Желтым Водам – 100: Истор. очерк. Дн., 1995.

І. М. Боронило

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Жовті Води / І. М. Боронило // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-18198>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).